

AXIOLOGIE KONFLIKTU NA UKRAJINĚ

AXIOLOGY OF THE CONFLICT IN UKRAINE

Roman Dont¹, Petr Krajáč¹, Zdeněk Mikulka¹, Petr Urban¹

¹ Katedra aplikovaných sociálních a humanitních věd, Fakulta vojenského leadershipu, Univerzita obrany, Kounicova 156/65, 662 10 Brno, Česká republika

Abstrakt

Válka na Ukrajině je analyzována a komentována v našem veřejném prostoru mnoha způsoby. Poněkud skromnější, vlastně absentující je pohled axiologický. Po zhruba ročním výzkumu daného konfliktu právě přes prisma axiologie jsme dospěli k tezi, že se jedná primárně o střet diametrálně odlišných hodnotových světů. Předkládáme proto argumentaci pro tvrzení, že je to právě a především soustava dominujících hodnot Ruska, která je v pozadí jak rozhodnutí vést tuto válku, tak i způsobu jejího vedení.

Klíčová slova: axiologie, válka na Ukrajině, hodnoty, hodnotový svět, hodnotový konflikt, putinismus, hybridní válka, ruská brutalita a krutost, ruská agresivita, ruský narativ

Abstract

The war in Ukraine is analyzed and commented on in our public space in many ways. The axiological view is somewhat more modest, actually absent. After roughly a year of research into the given conflict through the prism of axiology, we came to the conclusion that it is primarily a clash of diametrically different value worlds. We therefore present an argument for the claim that it is primarily and first of all the system of dominant values of Russia that is behind both the decision to wage this war and the way it is waged.

Keywords: axiology, war in Ukraine, values, value world, value conflict, Putinism, hybrid war, Russian brutality and cruelty, Russian aggressiveness, Russian narration

Úvod

Kdykoli usilujeme o hlubší poznání předmětné skutečnosti, zpravidla klademe otázku, proč k ní došlo, proč probíhá právě takto a ne jinak, proč se v rámci té skutečnosti lidé chovají určitým způsobem. Tedy tážeme se po kauzalitě definovaného předmětu poznání. V případě války na Ukrajině je významnou součástí té kauzality hodnotový svět Ruska. Tato válka není jen výsledkem rozhodnutí nějakého nesvéprávného mocnáře. Je důsledkem staletí se vyvíjející hodnotové mentality Rusů a jejich vládců. Tedy, není to výhradně jen „Putinova válka“, jak se mnozí domnívají, je to válka Ruska proti sousední suverénní zemi. Ruska, které po staletí stojí na soustavě hodnot, které k válkám vedou zpravidla a nikoli náhodou.

Axiologické pochopení této války vytváří podmínky k jejímu systémovému poznání. Takové je pak důležité i proto, že si potřebujeme seriózně ujasnit, jaký máme jako demokratická společnost provozovat k Rusku vztah. Jde o to, jak si adekvátně vyhodnocovat co, jak a proč dělají mocnější představitelé Ruska a co z toho pro nás vyplývá. Jde také o to zbavit se dlouholeté ignorance hodnot, které jsou v Rusku většinově preferované, jaké hodnoty řídí chování Rusů, o jaké hodnoty usilují a to i za cenu nepochopitelných vlastních i cizích obětí. Hodnotový svět Ruska a Rusů je prostě diametrálně odlišný od našeho. Dlouhodobě jsme to nebrali na vědomí a také proto jsme zažili takové překvapení 24. 2. 2022 ráno. Podceňovat axiologii Ruska se nám prostě nevyplatilo. Dodnes

existuje množství našich spoluobčanů, kteří v této chybě dále prolévají. Cílem našeho textu je tuto nepřijemnou realitu alespoň částečně zmírnit.

Východiska a metodologie

Nejdříve jsme si uvědomili dvě základní věci: 1. jisté dosavadní opomíjení axiologického pohledu na válku na Ukrajině v rámci našeho společenského diskursu. 2. Zásadní důležitost daného pohledu pro utváření adekvátního vztahu k předmětné válce a také k ruské politice a společnosti, kultuře, stylu života či způsobům vládnutí. Důležitost axiologického zkoumání aktuálního ruského chování potřebujeme také z důvodů narůstajících hrozeb z Ruska a z jeho politiky plynoucích. To vše je důležité, jako předpoklad našeho adekvátního přístupu a jednání vůči těmto hrozbám. Je to potřebné i pro prevenci destruktivních názorových a postojových konfliktů v naší společnosti, v našem regionu. Konfliktů determinovaných odlišným vnímáním a interpretací ruské agrese do sousední suverénní země.

Zdůvodnění námětu, vymezení předmětu a rámce zkoumání

Uvědomili jsme si, že se na Ukrajině jedná zejména o střet dvou hodnotových světů. Ruského, autoritativního, a západního, demokratického. Konfliktnost těchto hodnotových světů se začala zřetelně projevovat zejména po vypuknutí dramatických událostí na Ukrajině v roce 2014. Dominovalo střetnutí znepřátelených táborů na Majdanu a propuknutí ozbrojených aktivit na východě Ukrajiny. Skrytě i otevřeně proti sobě působily dvě základní hodnotové tendence – příklon k Rusku a nebo naopak, k západní civilizaci. Začala se také aktualizovat rostoucí hodnotová inklinace ruského myšlení spíše k Asii, zejména k Číně a Indii. Někteří představitelé současného ruského myšlení, jako třeba „ruský Kissinger“ Sergej Karaganov to vyjadřuje explicitně, když prohlašuje, že se považuje za Euroasiata (Balšínek 2022).

Předmětem našeho zájmu je proto vliv hodnotových přístupů k vývoji rusko-ukrajinských vztahů předcházejících dané válce a také axiologické aspekty dehumanizujícího působení ozbrojených sil Ruska v rámci jeho neopodstatněné agrese vůči sousednímu státu. Vycházíme rovněž z vyjádření vedoucích představitelů NATO na summitu v Madridu v červnu 2022. „Rusko představuje nejvýraznější přímou hrozbu pro bezpečnost zemí Severoatlantické aliance.“ Následně pak schválili novou strategii zvýrazňující nutnost posílení vojenských kapacit blízko hranic s Ruskou federací (IRozhlas 2022).

Na základě nashromážděných empirických důkazů také docházíme k tezi, že ruský stát vykazuje stále více rysů státu fašistického. Jde o to, uvědomit si, že Rusko naplňuje základní charakteristické

rysy fašismu, jak je definován různými odbornými autoritami z oblasti společenských věd, např. Historian Ian Kershaw, historian Stanley G. Payne. Professor Jason Stanley (srov. Kershaw 2017).

Že má dnes ruský stát prakticky všechny definiční znaky státu fašistického si uvědomuje řada autorů včetně ruských. (Např.: Oleg Orlov, *ruský bojovník za lidská práva, spolupředseda skupiny Memorial* charakterizuje putinistické Rusko jako fašistické a připomíná, že to odpovídá definici fašismu vypracované Ruskou akademií věd v roce 1995. předmětná definice zní: „Fašismus je ideologie a praxe, která prosazuje nadřazenost a výlučnost národa nebo rasy a je zaměřena na podněcování etnické nesnášenlivosti, ospravedlňování diskriminace jiných národů, popírání demokracie, zavádění kultu vůdce, používání násilí a teroru k potlačování politických odpůrců a všech forem nesouhlasu, ospravedlňování války jako prostředku řešení mezinárodních a mezináboženských konfliktů a posilování sociální soudržnosti.“) (srov. Orlov 2023).

Oleg Orlov také uvádí, že vinu za propadnutí Ruska do fašismu a nové totality nemůže jen Putin sám. Participovala na tom velká část rozmanitých vrstev ruské společnosti v touze po obnovení pořádku, po impériu a „silné ruce“, která prostě zařídí zlepšení života v těžce zkoušené zemi po pádu Sovětského svazu. Lidé si prostě chtěli kompenzovat bezmocnost a zoufalou existenční situaci a také toužili, jako ostatně po staletí, být příslušníky velké a silné mocnosti vyvolené Dějinami a Prozřetelností k vládnutí. Tak se stalo, že „stát je opět totalitní“ (srov. Orlov 2023).

Základním rámcem našeho zkoumání bude fakt, že Rusko vede nespravedlivou válku proti Ukrajině, že se opakovaně projevuje jako nedůvěryhodný a nepřátelsky motivovaný státní subjekt. Vedoucí představitelé a propagandističtí obhájci dané války opakovaně a až bizarně „zdůvodňují“ ruskou agresi bez ohledu na elementární požadavek pravdivosti svých sdělení. Nepravda se stala atributem ruského narativu. Deformování, převrácení či popírání reality je běžným nástrojem manipulace jak občanů Ruské federace, tak i v působení proti státům prohlášeným za nepřátelské (např. prostřednictvím „hybridní války“). Hodnota pravdivosti v komunikaci reprezentantů Ruska se limitně blíží nule. To je axiologicky velmi důležité, protože se to promítá prakticky do celého komplexu hodnotových přístupů Rusů k čemukoli.

Důležitým rámcem našeho zkoumání je také úsilí o zdůvodnění objektivní potřeby naší nejvyšší možné obezřetnosti ve vztahu k ruskému hodnotovému světu a k tomu, jak se projevuje navenek, tedy i vůči naší zemi, respektive regionu. Dostatečně porozumět hodnotové dimenzi ruské politiky, vojensství, medializované propagandy, lidského chování i široké veřejnosti apod. je podmínkou toho, abychom v rámci naší institucionalizované sebeobraně obezřetnosti investovali své úsilí racionálně, účelně a efektivně.

Metodologie

S cílem odpovědět na hlavní výzkumnou otázku jsme zvolili následující postup:

- sběr a třídění faktů za účelem vytvoření empirické báze pro zobecňující závěry;
- interpretace verifikovaných faktů za účelem formulace solidní argumentace pro obhájení tezí souvisejících s výzkumnou otázkou;
- výběr zdrojů pro výzkum jsme zvolili tak, aby bylo možné reflektovat aktuální, právě probíhající události související s válkou na Ukrajině.

Základním zdrojem faktografického materiálu byly zprávy médií, články, komentáře, analýzy a sdělení publikovaná prostřednictvím internetu, výroky a vystoupení relevantních subjektů, například V. V. Putina a dalších nositelů ruského provládnutí, ale i protivládního narativu.¹ Dalším zdrojem byla literatura reflektující skutečnosti, které jsou předmětem našeho zájmu, ale i axiologická analýza získaného a interpretovaného empirického i ideového materiálu. Uvedenými metodologickými postupy jsme dospěli k základním, výchozím tezím pro pozdější vytvoření ucelené teorie komplexně reflektující axiologickou diskrepanci ruského a neruského hodnotového světa. Taková teorie je důležitá pro konstrukci adekvátních vztahů se současným i budoucím Ruskem a také odpovídajících přístupů k té části naší veřejnosti, která sdílí proruský narativ. Smyslem tohoto úsilí je přispět ke zmírnění destruktivního konfliktu uvnitř naší společnosti (regionu), který mezi lidmi vzplál zejména po zahájení ruské invaze na Ukrajinu. Šlo nám také o to, předložit veřejnosti přesvědčivou objektivní argumentaci pro naplnění uvedeného smyslu.

Hlavní výzkumná otázka

Jak ruský hodnotový svět podmiňuje a zdůvodňuje agresi proti Ukrajině a jaké z toho plynou axiologické důsledky?

Volba zdrojů

Vzhledem k limitovanému rozsahu pro naši studii uvedeme neúplnou informaci o využitých zdrojích pro náš výzkum. Všechny určitým způsobem korespondovaly s naším předmětem bádání. Jde především o takové, které souvisí s historií konfliktních vztahů Ruska a Ukrajiny, s kulturním a společenským pozadím ruské krutosti a brutality projevující se v působení ruských komбатantů na Ukrajině, s vývojem převažujících názorů

a působení kremelské propagandy během vládnutí V. V. Putina a zejména bezprostředně v období války Ruska proti Ukrajině od roku 2014 apod.

Výsledky zkoumání a podněty do diskuse

I v našem regionu čelíme nebyvale závažné konfliktní situaci. Ve veřejném sektoru i v soukromých životech občanů naší země i kraje probíhají ostré střety tzv. „rusofilů“ s tzv. „rusofoby“. Rozmanitě, zejména internetové komunikační kanály (řetězové e-maily, sociální sítě, příspěvky v rámci diskusí k článkům a komentářům) jsou zatíženy nevráživostí a nesnášenlivostí střetajících se subjektů. Domníváme se, že v jádru této konfliktní situace je diskrepance v interpretaci ruského hodnotového světa. Proto jeho seriózní rozkrytí v celistvosti a hlubší fundaci jistě napomůže řešit axiologické spory kolem Ruska a jeho útoku na Ukrajinu kvalifikovaněji, s větší oporou v potřebné informovanosti a argumentaci.

Nejdříve jsme se usilovali najít texty explicitně zkoumající právě axiologickou, respektive hodnotovou složku války na Ukrajině. Protože jsme na takové nenarazili, rozhodli jsme se pro vlastní bádání. Nechceme však ani opominout texty, které jsou našemu hledisku velmi blízko. Např. na serweru Dailynous – News for and about the Philosophy Profession jsou uvedeny příspěvky, které jsou zaměřeny na etické aspekty této války. Konkrétně se jedná o *War Ethics and Russia's Invasion of Ukraine* od Saba Bazargan-Forward a *Ukraine and the Ethics of War* od Helen Frowe. Oba publikované ve vydání věnovaném ruskému útoku na Ukrajinu in *Philosophers On The Russian Attack On Ukraine*, úvodník napsaný Justinem Weinbergerem. Uvedené příspěvky do diskuse o ukrajinské válce jsou spíše krátká zamyšlení než ucelená odborná pojednání (Weinberg 2022).

Saba Bazargan-Forward vyzdvihuje skutečnost, že žádný z Putinem uváděných „důvodů“ či vysvětlení jeho „speciální vojenské operace“ rozhodně morálně neospravedlňuje danou invazi do mírumilovného a suverénního státu. „Jeho snaha vzbudit dojem ospravedlnění a zdůvodnění je směšná a ztroskotává při pokusu ustát i jen povrchní prověrku. Je nanejvýš zřejmé, že Putinova válka na Ukrajině je nespravedlivá.“ (Bazargan 2022: on-line). Autor také uvádí, že všechny argumenty pokoušející se zpochybnit smysluplnost ozbrojeného vzdoru Ukrajinců jsou chybné a uvádí tři důvody proč. Z axiologického hlediska se nám jeví jako

1 Seznam prostudovaných titulů, které korespondovaly s předmětem bádání je k dispozici u autorů příspěvku. Jednalo se především publikace, které souvisí s historií konfliktních vztahů Ruska a Ukrajiny, s kulturním a společenským pozadím ruské krutosti a brutality projevující se v působení ruských komбатantů na Ukrajině, s vývojem převažujících názorů a působení kremelské propagandy během vládnutí V. V. Putina a zejména bezprostředně v období války Ruska proti Ukrajině od roku 2014 apod.

nejdůležitější ten třetí, který vyzdvihuje smysl úsilí o zachování sebeúcty ukrajinské populace. Připomíná vlivného politického teoretika Johna Rawlse, který v díle *Teorie spravedlnosti* říká, že možná nejdůležitějším primárním dobrem je právě sebeúcta (srov. Rawls 1995).

Helen Frowe klade důraz na fakt, že „Rusko v této válce nemá žádné legitimní cíle.“ (Frowe 2022: on-line). To určuje veškeré další morální hodnocení jak této války jako celku, tak také jednání a chování lidí (kombatantů i civilistů) v ní. Z nelegitimnosti války ze strany Ruska také vyplývá nutnost odsoudit (přínejmenším morálně) jakékoli škody způsobené ruskými vojsky, a to i takové, které jsou nějak „smysluplné“ z hlediska dosahování vojenských cílů. „Všechny škody způsobené ruskými ozbrojenými silami jsou nepřijatelné (Frowe 2022: on-line). Je také třeba zdůraznit, že naopak nikdo z Ukrajinců nepozbyl obvyklé právo bránit sebe a své spoluobčany před ruským nespravedlivým útokem. Současná Ukrajina nás také poučuje o tom, že je třeba zavrhnout ideu jakési morální nezávislosti bojové účasti jednotlivců v této válce, ideu ignorující její oprávněnost a spravedlnost (Frowe 2022: on-line).

Velmi důležitou okolnost, kterou je nezbytné v tomto kontextu připomenout je to, že se Ruská federace jako stát svým agresivním a nelegitimním jednáním vůči sousední suverénní zemi dostala do příkrého rozporu s Chartou OSN z roku 1947. I z tohoto faktu vyplývá, že Rusko vede proti Ukrajině nespravedlivou válku jak z hlediska mezinárodního práva, tak z hlediska morálního, resp. hodnotového. Z naší strany je tedy jediný možný přístup a sice ruskou válečnou agresi odsoudit, poskytovat obráncům Ukrajiny všemožnou pomoc a podporu a považovat za jediný možný cíl této pomoci přispět k vojenské porážce ruských ozbrojených sil působících na Ukrajině. Následně pak podporovat v našem prostoru takový poválečný narativ, jehož ústředním aspektem bude fundovaně argumentovaná obezřetnost vůči ruskému hodnotovému světu a politice ruského státu, a to i poputinovskému.

Obezřetnost je namístě z řady důvodů. Za důležitý je zřejmě vhodné uvést i určité relativní oslabování „kolektivního Západu“, jak náš svět putinisté nazývají. To se např. projevuje tím, že se ruské politice daří přimět řadu států k odklonu od obchodování s využitím amerického dolaru. Země tzv. BRICS (Brazílie, Rusko, Indie, Čína, Jižní Afrika) již tak učinily a další se k nim postupně přidávají. USA tak přichází o důležitou konkurenční výhodu a spolu s tím následně slábne i Západ jako takový. Putinovi se také celkem daří i s pomocí uvedených zemí čelit západním ekonomickým sankcím. I když se zároveň dostává do stále větší závislosti především na Číně. Rodí se tak alternativní svět hodnotově diametrálně odlišný od našeho. To přirozeně plodí i nové hrozby. Pokud by navíc

putinismus v nějaké variantě uspěl v ukrajinském dobrodružství, pak takto vzniklá synergie protizápadních sil způsobí vysoké nebezpečí vážné civilizační krize (srov. Kříž 2022).

Je také nutné brát v úvahu existenci dvou nepříznivých scénářů vývoje rusko-ukrajinských vztahů. Buď právě probíhající vojenský konflikt relativně nízké intenzity a lokálního ohraničení, nebo jeho možná eskalace Ruskem do měřítek výrazně přesahujících ukrajinské území i ničivost nasazených zbraní. V krajním případě hrozí i válka minimálně celoevropských dimenzí. Ukrajina i my v rámci Evropské unie budeme muset koexistovat s Ruskem jakožto autoritativním, militarizovaným jaderným státem, který ignoruje mezinárodní zákony a rozumí pouze jazyku síly (Kaeding, Pollak, Schmidt 2022: 171). Také vzhledem k tomu, že Putinův režim už tradičně, dlouhodobě a a priori ztrácí quid pro quo games (smysl pro adekvátní výměnu něco za něco) a je odhodlán ke hře „vítěz bere vše“, pak s ním máme závažný problém (Kaeding, Pollak, Schmidt 2022: 172).

Ten problém navíc není nový. Dlouhodobě proti nám Rusko vede tzv. „hybridní válku“ probíhající prakticky ve všech oblastech společenského, politického, ekonomického, ideologického a kulturního života. To znamená civilizační a axiologickou výzvu, kterou nelze ignorovat. Následky by mohly být fatální.

Ruský putinistický narativ, kontext jeho imperiální agresivity a reakce na něj

Uvedme tuto část velmi čerstvým výrokem Medveděva deklarujícího připravenost Ruska reagovat na případný úspěch ukrajinské protiofenzivy. Explicitně prohlásil, že se Rusko nebude omezovat žádnými limity a že v závislosti na charakteru hrozeb je připraveno použít „všechny druhy zbraní“ v souladu s jejich doktrinárními dokumenty včetně těch, které se týkají jaderné zdrženlivosti. Zároveň nás Medveděv ubezpečuje o rychlé, drsné a zničující odpovědi z jejich strany (Medveděv 2023).

Tato jeho rétorika není ničím překvapivým a není sám, kdo nás z ruské strany ubezpečuje, že jsou odhodláni třeba i zničit svět, když nabydou přesvědčení, že je ohrožena sama existence Ruska, neboť prý „svět bez Ruska nemá cenu“. Snad ani nelze uvést výmluvnější axiologický výrok. Tato ruská axiologie je organicky propojena s její imperiální příbuznou. Ideologie i rétorika všech, kteří se stali součástí Putinaova tažení pod praporem tradičního imperiálního Ruska má několik stěžejních atributů. Pokusíme se je přiblížit právě v kontextu s výzkumem jeho hodnotové odlišnosti:

- Tvzení o prohnulosti, úpadkovosti, dekadenci „kolektivního Západu“, který se usiluje zachovat svoji dominanci ve světě snahou rozložit a paralyzovat Rusko. Rusko tak „musí vést obranný boj se Západem“, který nyní na Rusko útočí prostřednictvím Ukrajiny. Proto ono také

bylo vtaženo do „civilizační války s kolektivním Západem“. Přičemž tuto válku musí Rusko vyhrát i za cenu sebezničení ve světové jaderné apokalypse. (Medveděv opakovaně vypouští do světa formulace zahrnující hrozby nasazení jaderných prostředků. Zní sice šíleně, ale vzhledem k postavení autora v současných mocenských strukturách Ruské federace je nelze ignorovat.) (srov. Medveděv 2023).

- Západ, primárně „Anglosasové“ jsou prý tradičními nepřáteli Ruska už po staletí. Nyní, právě v souvislosti s událostmi na Ukrajině, se to zřetelně ukazuje podporou „fašistického a nacistického“ režimu působícího na tomto původně ruském území. Anglosasové tak opět útočí na ruský svět ve snaze ho zničit. Ruský axiologický narativ je protkáán úvahami o „historickém poslání Ruska“ jakožto zachránce pravých křesťanských hodnot. V této souvislosti hraje významnou roli myšlenka důležitosti Byzantské říše, která nebyla v Rusku opuštěna (Sauer 2023). Dokonce se Moskva stylizuje do role „pravého dědice nejceněnějších západních tradic“ souvisejících s budováním velké říše (Galstyan 2023).
- Ruský imperialismus se ostatně opírá o řadu dalších historických reminiscencí od Ivana Hrozného přes Petra Velikého až po znovu oslavování J.V. Stalina. Poznámky potvrzující odkazy na „velké“ příběhy ruské historie se ostatně hojně vyskytují v mnoha Putinových zásadních projevech. Imperiální mentalita pro putinovských ideologů a participantů na současné moci je tak poznamenána vírou v evropskou rezignaci na budování Evropy jako impéria, což „...pouze uvolňuje prostor pro definitivní a úplné vítězství svaté ruské říše. (Dolejší 2023: on-line).
- V Rusku vedeném Putinem se tak již dvacet let šíří přesvědčení, že považovat země západního světa za rovnocenné partnery je chybné. Obdobně Putin rozjímá nad „nejtragičtější událostí dvacátého století, kterou je rozpad Sovětského svazu“.
- Protože se Ukrajina začala ubírat západním hodnotovým směrem, je převážná většina populace Ruské federace přesvědčena, že je správné proti Ukrajincům vést „speciální vojenskou operaci“ a zbavit je jejich omylu, přivést je opět do velké všeruské rodiny, a nebo je zničit na bojišti či prostřednictvím brutálního nátlaku a převýchovy z nich zase udělat Rusy, kterými ostatně historicky jsou. Přičemž jakékoli jednání ruských ozbrojených sil proti dehumanizovaným „ukrošům“ není zapovězeno. Často je naopak i oslavováno a vyznamenáváno. (Viz např. vyznamenání jednotky zodpovědné za brutální masakry v Buči.) Znovu se tak aktualizuje pověstná ruská krutost, kterou hloubavě zkoumali i velikáni ruské literatury, jako např. L. N. Tolstoj (viz Hadži Murat), Dostojevskij, Solženicin nebo i Maxim Gorkij a kterou můžeme sledovat prakticky každodenně v přímém přenosu. (Viz také desítky

tisíc válečných zločinů páchaných ruskými ozbrojenci na území Ukrajiny.)

- Putinisté kolem sebe také šíří ideu „osudové nadřazenosti“ své země v kontextu střetu hodnotově antagonistických světů. Tři roky platná ústava Ruské federace nejenom umožňuje Putinovi vládnout neomezeně dlouho, ale také zahrnuje nadřazenost ruské ústavy nad mezinárodním právem a nad smlouvami uzavřenými s jinými státy. Putin explicitě vyjádřil i přednost síly nad dohodami, pokud mu tyto dohody přestanou vyhovovat. To úzce koresponduje nejenom s Putinovým osobním životním pozadím, ale i s mentalitou Rusů. Ta se vyvíjela po staletí a integruje v sobě hodnotové soustavy, jenž tvoří fundaci i aktuální brutality a krutosti, jenž je komatantům s ruskými státními znaky přirozeně vlastní, aniž by si vůbec byli vědomi, že páchají zlo.
 - Vztaženo k současné ukrajinské tragédii jsou, dle ruského narativu, anexe a dobývání ukrajinských regionů něčím ústavně oprávněným a vlastně se jedná o „obranu ruského území“, přičemž úmluvy a články mezinárodního práva, a to i ty, které Rusko ratifikovalo, v tomto případě nemají žádnou váhu. Tím se nejenom právně, ale především hodnotově Rusko samo vyřazuje z mezinárodního společenství civilizovaného světa. Tato skutečnost je rovněž nesmírně důležitá i z hlediska prezentovaných hrozeb nasazení jaderných zbraní, pokud to kremleští vládcí uznají za souladné s jejich představou nového uspořádání světového řádu. Hodnota lidského života je tak ruskými představiteli determinovaná hodnotou ruské dominance minimálně v jeho regionálním okolí. Jejich problémem ovšem zároveň je, že sami neví, kde jsou vlastně hranice jejich země. Patrně tam, kam dostřelí jejich „Царь-пушка“, resp. Car-dělo.
- Putinův hodnotový svět je do značné míry a dlouho před útokem na Ukrajinu ovlivňován ruským ideologem a propagátorem euroasianismu Alexandrem Duginem. Právě tento v Rusku poměrně výrazný myslitel dlouhodobě obhajuje ideu jednoho velkého Ruska zahrnujícího ukrajinské území. Také koncipoval argumentaci zahrnující i nezbytnost nasazení ozbrojené síly za účelem vrátit Rusku jeho velikost a regionální dominanci. O jeho agresivní rétorice vypovídá i nedávno publikovaná stať. V ní se zamýšlí nad relativní „měkkostí“ Putina a nad nutností „úplného vítězství na Ukrajině“, o které je třeba usilovat nekompromisně a s mnohem větší rozhodností. Uvažovat za současné situace o míru s Ukrajinou mohou dle Dugina jen zrádci a nepřátelé. Podle něj je také nutné urychlit v Rusku proces „patriotizace společnosti“ a s tím souvisejících ideologických a politických reforem tak, aby se uskutečnil „přelom historické existence a určující obraz Ruska budoucnosti“ (Dugin 2023a: on-line). Jeho „skutečně vlastenecký obrat“ nutně zahrnuje eliminaci vlivu „zahraničních agentů

a liberálů“, „očistu a obměnu ruských elit“ a to tak, aby bylo možné dosáhnout plné „suverenity ruské euroasijské civilizace“ (Dugin 2023a: on-line). Dugin také vyzývá k úplnému odpoutání se od Západu usilujícího o udržení „unipolarity“ a o zbavení Ruska jeho postavení „pólu multipolárního světa“.

Ideolog ovšem také uvažuje o pravděpodobném nástupci Putina a spatřuje jej v někom, jako je Prigožin. Přičemž „... je naprosto nemožné si představit ..., aby se odchýlil od stávajícího geopolitického směřování, od patriotismu a civilizační identity Ruska ... a aby se zastavil někde jinde, než před hranicemi Polska.“ (Dugin 2023a: on-line). Poputinovský vůdce také musí respektovat civilizaci a hodnoty Ruska odlišné od Západu. Pro něj bude nutné uskutečnit „kulturní reset pod ruským praporem“ a „válčit se Západem až do vítězství a při tom urychlovat bez omezení vlastenecké reformy tvrdým, prigožinovským způsobem.“ (Dugin 2023a: on-line).

V této souvislosti je rovněž zajímavý jakýsi manifest z pera Dugina, který vyjadřuje faktickou podporu Jevgeniji Prigožinovi jako prezidentském nástupci, protože prý Putin na svou funkci už nestačí. Prigožin se prý pro Rusy „... stal hlavním symbolem vítězství, odhodlání, hrdinství, odvahy a houževnatosti. Pro nepřítel zbrojených sil, ale také poskytuje prostor pro ty pocity, myšlenky, požadavky a naděje, které žijí v srdcích lidí války, zcela a nezvratně ponořených do jejich žití až do konce (Dugin 2023b: on-line).

Když si uvědomíme, kdo je (byl) Prigožin a co všechno už mají na svědomí jeho wagnerovci proslulí krutostmi a brutalitou válečných zločinů na Ukrajině (a nejenom tam), pak se téma hodnotových aspektů budoucích vztahů s Ruskem jeví velmi závažným. Je totiž pravděpodobné, že v Rusku má možnost na delší dobu obstát jen taková forma moci a takový typ vůdců, kteří korespondují s převažující hodnotovou mentalitou širokých vrstev ruské společnosti. Opakovaně sledujeme průzkumy veřejného mínění prováděné i nezávislými agenturami a z nich vyplývá, že podpora Putina a války na Ukrajině v této hodnotově radikálně odlišné zemi stále narůstá a v současnosti se pohybuje kolem 80 %.

Zároveň je důležité také to, že je šéf wagnerovců akceptován velkou částí ruské veřejnosti jako archetyp ryze ruského hrdiny a symbol spravedlnosti a cti, což hodně vypovídá o ruské populaci. Ruský exilový novinář Alexandr Něvzorov přímo píše o milionech Rusů, o milionech nezastavitelných fanatiků. „Všude mají tyto propagandisty a školáky a stařeny, poslanci a učitelé, pracovníci IT a automechanici jedno jedině, ale silné společné přání. Jakmile začne vojenské znásilňování, chtějí zažít orgasmus vítězství, nemohou přestat a už dávno se neovládají, ani v rétorice, ani v řeči

těla, ani ve výrazu tváře, o tom je velmi snadné se přesvědčit,“ obžalovává Něvzorov značnou část ruské populace (Dugin 2023b: on-line). Pokračuje ve výčtu hodnotové zvrácenosti velké části ruské populace. Všem uévodí nenávisť vůči Ukrajině a atmosféra násilí, touha „pekelného vojenského chtíce“. K tomu jsou k dispozici obrovské materiální zdroje a tím determinované možnosti „... dál hypnotizovat nešťastnou zemi, udržovat touhu po kanibalismu okrádáním a zabíjením lidí, podporovat téměř sto milionů lidí, kteří jsou nyní ochotni udělat cokoli, jen aby pocítili tento orgasmus.“ (Dugin 2023b: on-line).

K ruské hodnotové mentalitě atributivně totiž patří neukojitelná touha po vítězství spojená s fyziologickou potřebou zabíjet a drancovat. Něvzorov přímo píše o ruských kanibalech jako o nejperspektivnější a nejživější části obyvatelstva Ruska. Jeho další slova jsou pak velmi axiologicky výmluvná: pokud někdo „rád vykřikuje, že Putinův zločin nelze přenášet na celý národ“, tak tomu novinář sděluje, že „ten národ takovému romantikovi hned naseče na hlavu, zveřejní hodnocení, z něhož se osvícený svět opět dozví, že přes sto milionů lidí fandí všemu, co Rusko dělá, a s každým novým teroristickým činem v Rusku miluje diktaturu a válku víc a víc a dokonce si chce na někoho přímo posvítit“ (Dugin 2023b: on-line).

Touha po vojenském vítězství, obdiv ke každé nové zbrani v Rusku nápadně souzní rovněž se sexuálním, rodinným i meziosobním násilím, které je zde všudypřítomné. Znásilnění, domácí násilí nebo někoho přemoci v pouliční bitce je totiž znakem vítěze, synonymem vítězství. Rusové se tak pod dlouhodobým tlakem putinistické propagandy proměnili ve „skřety“, kteří nepřijmou žádnou prohru a které je tudíž potřeba jen zastavit, zastavit je silou. „Skřeti nesnesou porážku. A tady je klíčovým slovem snášet. Snesou všechno. Ubohý život, naprosté bezpráví, absenci silnic a normálních záchodů, chybějící svobodu a základní práva, absenci demokracie a možnosti volby, prohru je však pro ně nesnesitelná. Je to pro ně něco jako sexuální ponížení. A právě tak vnímají sex. Jako ponížení. Kdesi v hlubinách země se obrátil doktor Freud.“ (Ježov 2023: on-line).

Válečné vítězství hraje v hodnotovém světě Rusů obrovskou roli. Svědčí o tom i silné lpění na hodnotě vítězství ve „Velké vlastenecké válce“, která je neustále připomínána v mnoha souvislostech a příležitostech. S tím je neoddelitelně spojena idea legitimacy boje s fašismem, resp. nacismem. Proto také Putinova protifašistická rétorika v souvislosti s přípravou a nakonec i provedením válečné invaze na Ukrajinu našla mezi ruskou populací tolik příznivců. Hodnotový svět Ruska zároveň potřebuje nepřítel. Nazvat kyjevský politický režim fašistickým či nacistickým a vytvořit tak z Ukrajinců nepřátele číslo jedna, tak nebylo nijak složité. Na této vlně pak byla namodulována i snaha dehumanizovat a ostrakizovat Ukrajince a tím i dosáhnout silící odpor vůči nim u mnoha

obyvatel Ruské federace. Současná kremelská propaganda se o totéž aktuálně usiluje i směrem ke „kolektivnímu Západu“. Za tím účelem probíhá i přepisování dějin. Ruské školy dostávají nové učebnice a likvidují ty, které nesouzní se současnou kremelskou propagandou. Společenské vědy v Ruské federaci lze provozovat výhradně jen souladně s představami vládnoucí struktury. Všim tímto snažením prolíná axiologicky velmi významný fakt selektivního případně i ignorujícího vztahu k dějinné i aktuální politické pravdě. Lež i jiné deformativní a dezinformační nepravdy jsou organicky přítomny prakticky v jakémkoli vystoupení současných protagonistů ruského vládnoucího režimu.

S nepravdivostí, agresivním nepřátelstvím a manipulativností ruské „hybridní války“ proti nám jsme se už naučili nějak počítat. Axiologicky důležitá je ale ještě další skutečnost. Tou je pro nás těžko pochopitelný mentální postup tvořící pozadí ruského jednání a chování. Jednou z největších chyb, kterou dlouhodobě dělá politická reprezentace západních zemí je percepce ruského světa přes prisma západní logiky a racionality. Ta je převážně kalkulativní, transakční a vždy hledáme nějakou pochopitelnou argumentaci. Ruský hodnotový svět je však diametrálně odlišný i díky tomu, že nejenom ruská politická reprezentace, ale obecná ruská mentalita, nepoznamenaná renesanční a osvícenskou zkušeností, vykazuje úplně odlišné charakteristiky. Je dominantně iracionální, pudová, emotivní, ublíženecká a podléhající mocensky silným autoritám. Běžný Rus prostě věří tomu, kdo umí a má sílu ublížit, porazit protivníka a ovládnout jej. Hodnoty jako je např. svoboda a s ní související demokratické uspořádání společnosti Rusům prostě nejsou dostatečně srozumitelné. Přičemž intelektuálové a politicky aktivní osobnosti, které tyto hodnoty chápou a chtěly by je aplikovat i na ruské podmínky už musely ruské státní území opustit, nebo prodlévají ve věznicích či „nápravných táborech“. V nich je hodnota lidského života inklinující k nule. O lidských právech v mezinárodně uznávaných parametrech se pak nedá mluvit vůbec. Pro ilustraci výše uvedeného snad dobře poslouží

slova fyzika a publicisty Alexeje Burova. V textu *Zásadní problém Ruska* uvádí, že jeho největší potíž spočívá v nadvládě lži. Přímou říká: „Lež, stejně jako špína, je všude, ale Rusko, myslím, trhá všechny rekordy.“ (Burov 2023: on-line).

Prolhanost se stala monstrózní zejména spolu s válečnou agresí proti Ukrajině (srov. Burov 2023: on-line). Souvisí to rovněž s nebývalou vulgarizací a vyšinutostí jazykových projevů vlivných osobností, propagandistů, manipulátorů veřejným vědomím včetně samotného V.V. Putina, který je svou vulgárností a jazykovou pokleslostí pověstný. Ukrajinci, ale i západní svět je častován pepnými výrazy, označeními s extrémně nepřátelskou dikcí, případně zesměšňujícími a dehonestujícími výroky, které mají za cíl vzbuzovat ten nejhlubší a nejintenzivnější odpor. Domlouvat se tedy na něčem se současnými ruskými reprezentanty je vlastně nemožné. Eventuální dohody a smlouvy by byly krajně nespolehlivé. Usilovat o diplomacii s Ruskem je aktuálně iracionální až směšné. Jediné, čemu skutečně rozumí je síla, respektive potenciál úplného vojenského vítězství nad ozbrojenci Ruské federace působícími na výsočním a mezinárodně uznaném území Ukrajiny.

Závěrem bude, jak se domníváme, užitečné uvést slova již výše citovaného Olega Orlova, která shrnují naši současnou situaci ve vztahu k Rusku. „Nastupuje kocovina. Může být těžká. A za těchto okolností hodně záleží na zemích střední a západní Evropy. Pro každého rozumného člověka je přirozené, že si přeje mír místo války. Ale mír za každou cenu? Evropa se kdysi snažila dosáhnout míru ústupky agresorům. Katastrofální výsledek těchto pokusů je všem znám. A nyní se vítězné fašistické Rusko nevyhnutelně stane vážnou bezpečnostní hrozbou nejen pro své sousedy, ale i pro celou Evropu.“ (Orlov 2023: on-line). Je tedy nanejvýše nezbytné, aby se tak nestalo, aby nezvítězilo fašistické Rusko, ale jeho vojenskou porážkou, aby i ono dospělo k vítězství, ale k vítězství nad svými vnitřními temnými silami, nad Dostojevského „běsy“ ve své mentalitě a hodnotovém světě. Jen tak vyhrájeme všichni. Tak snad i překonáme diskrepance a konflikty v interpretacích a přístupech k Rusku.

Závěr

V rámci možností daných rozsahem našeho textu se podařilo prezentovat dostatek argumentace k odpovědi výzkumné otázky. Považujeme tedy za prokázané, že ruský hodnotový svět podmiňuje a zdůvodňuje agresí proti Ukrajině, a že důsledky z toho plynoucí jsou zřejmé. Těmi důsledky jsou především:

- nutnost vnímat válku na Ukrajině jako střet odlišných hodnotových světů (resp. soustav), ruského a západního;
- nezbytnost hodnotit ruskou agresivitu, jako atribut hodnotové konstelace Ruska jako celku, vládců i většinové populace;
- oprávněnost předpokládat ambice ruských představitelů nejenom „deukrajinizovat“ Ukrajinu a učinit ji organickou součástí ruského světa, ale vrátit Rusku jeho imperiální status a velikost, a to i za cenu obrovských ztrát a škod na dobývaných územích, ale i vlastních;
- ruská mentalita, tedy způsob myšlení, citění a hodnocení je zásadně odlišná od našeho, západního, a tudíž je nutná naše obezřetnost vůči Rusku nejenom nyní, aktuálně, ale také v budoucnu.

Literatura

- BALŠÍNEK, D. (2022): *Rusové pálí most do Evropy*. On-line: <https://echo24.cz/a/SzHFh/rusko-pali-mosty-valka-ukrajina-euroasie-cina>, ověřeno ke dni 29. 6. 2022.
- BAZARGAN, S. (2022): War Ethics and Russia's Invasion of Ukraine. On-line: <https://dailynous.com/2022/03/02/philosophers-on-the-russian-attack-on-ukraine/#bazarganforward>, ověřeno ke dni 9. 8. 2022.
- BUROV, A. (2023): "Основная Проблема России". On-line: <https://spektrnews.in.ua/article/osnovnaya-problema-rossii--aleksey-burov/58631#gsc.tab=0>, ověřeno ke dni 8. 4. 2023.
- DUGIN, A. (2023a): Путин как великий правитель и «после-Путин». On-line: <https://katehon.com/ru/article/putin-kak-velikiy-pravitel-i-posle-putin>, ověřeno ke dni 23. 4. 2023.
- DUGIN, A. (2023b): Фактор «Вагнера» и тезис справедливости, On-line: <https://izborsk-club.ru/24137>, ověřeno ke dni 11. 4. 2023.
- DOLEJŠÍ, K. (2023): Chcímí nechce mír, ale kapitulaci. Rusko vede proti Západu nekompromisní civilizační válku. On-line: <https://forum24.cz/chcimir-nechce-mir-ale-kapitulaci-rusko-vede-proti-zapadu-nekompromisni-civilizacni-valku?>, ověřeno ke dni 23. 4. 2023.
- FROWE, H. (2022): Ukraine and the Ethics of War. On-line: <https://dailynous.com/2022/03/02/philosophers-on-the-russian-attack-on-ukraine/#bazarganforward>, ověřeno ke dni 9. 8. 2022.
- GALSTYAN, A. (2023): *Third Rome Rising: The Ideologues Calling for a New Russian Empire*. On-line: <https://nationalinterest.org/feature/third-rome-rising-the-ideologues-calling-new-russian-empire-16748>, ověřeno ke dni 23. 4. 2023.
- IROZHLAS (2022): Rusko začalo přepisovat dějiny Evropy, NATO musí reagovat, zdůrazňuje bezpečnostní poradce Pojar. On-line: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/rusko-zacalo-prepisovat-dejiny-evropy-nato-musi-reagovat-zduraznuje-bezpecnostni-8778997?consent=C>, ověřeno ke dni 30. 6. 2022.
- JEŽOV, M. (2023): Rusové doma i v emigraci, zastavme to šílenství, je to v našich rukou, vyzývá ruský umělec a nabízí návod. On-line: <https://denikn.cz/903659/rusove-doma-i-v-emigraci-zastavme-to-silenstvi-je-to-v-nasich-rukou-vyzyva-rusky-umelec-a-nabizi-navod/>, ověřeno ke dni 23. 4. 2023.
- KAEDING, M., POLLAK, J., SCHMIDT, P. (2022, eds.): *Russia and The Future of Europe, Views from the Capitals*. Cham: Springer. ISBN 978-3-030-95647-9
- KERSHAW, I. (2017): *Do pekel a zpět: Evropa 1914–1949*. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-2301-2
- KŘÍŽ, J. (2023): Putin se pokouší o něco, v čem neuspěl ani Stalin. On-line: https://magazin.cz/spolecnost/14310-putin-se-pokousi-o-neco-v-cem-neuspel-ani-stalin?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-internetu#, ověřeno ke dni 14. 4. 2023.
- MEDVEDĚV, D. (2023): *Медведев предупредил Киев, что в случае ударов по Крыму "никаких переговоров не будет"*, dostupné z: <https://tass.ru/politika/16961417>, ověřeno ke dni 19. 4. 2023.
- ORLOV, O. (2023): ИМ ХОТЕЛОСЬ ФАШИЗМА. ОНИ ЕГО ПОЛУЧИЛИ, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid02wQeRgS6vUme8QoyrSSB2C7q95E2dvvHTEpuBfPUVaVb-6v3w8YzvMu262g4RKdtz5l&id=100009441420415, ověřeno ke dni 8. 4. 2023.
- RAWLS, J. (1995): *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing. ISBN 80-85605-89-9
- SAUER, N. (2023): *The Byzantine history of Putin's Russian empire*. On-line: <https://theconversation.com/the-byzantine-history-of-putins-russian-empire-90616>, ověřeno ke dni 23. 4. 2023.
- WEINBERG, J. (2022): *Philosophers On The Russian Attack On Ukraine*. On-line: <https://dailynous.com/2022/03/02/philosophers-on-the-russian-attack-on-ukraine/#bazarganforward>, ověřeno ke dni 9. 8. 2022.

Kontaktní adresy autorů

Kpt. Mgr. Roman Dont, MBA: roman.dont@unob.cz
 PhDr. Petr Krajác, PhD.: petr.krajac@unob.cz
 Ing. Zdeněk Mikulka, B.Th., Ph.D., MSc.: zdenek.mikulka@unob.cz
 Pplk. Ing. Petr Urban, MBA: petr.urban2@unob.cz